

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1100928/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אביחי לוין)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה חן)

הנדון: בקשת בעל לאסור נישואי גרושתו לנטען

פסק דין

בפני בית הדין מונח ערעורו של הבעל לשעבר על החלטת בית הדין האזורי שלא לקיים לעת עתה בירור בעניין איסורה של האשה לשעבר לחזור לבעל ולהינשא ל[א].

רקע נצרך

ביום י"ח בכסלו תשע"ב (14/12/2011) הגישה האישה כתב תביעתה לגירושין. בכתב ההגנה כתב הבעל שהאשה בגדה בו עם גבר אחר.

בדיון שנערך בבית הדין טען המערער שלאשה קשרי אישות עם [א] ודרש לאוסרה להינשא לו. בתחילה הציע בית הדין שיכתב במעשה בית דין, שאם תרצה האשה להינשא לנטען הדבר יצריך בירור. האשה סירבה בתחילה לתנאי זה, ולפיכך קבע בית הדין בתחילה שיסודר ג"פ, ומועד לדיון ייקבע אחרי סידור הגט.

לאחר דיון שנערך בבית הדין, ולאחר שמקצת טענות המערער הוצגו בפני בית הדין, הסכימה האשה להצעת בית הדין שבמעשה בית הדין יירשם שאם תרצה להינשא לנטען הדבר יצריך בירור. הבעל לשעבר דרש לערוך הבירור עכשיו אף בטרם יבקשו האשה ו[א] לערוך בירור זה, ובית הדין האזורי דחה את בקשתו.

הדיון בבית הדין קמא

בית הדין האזורי דחה את בקשת הבעל משני טעמים:

הטעם הראשון: סעיף 2(א) להנחיות לעניין הליך לקביעת הגבלה על בני זוג גרושים להינשא בעתיד, התשע"ה–2015 (להלן: "ההנחיות"), קובע:

"נוכח בית הדין בהליך גירושין על פי טענת צד מן הצדדים, או על פי עדות במעמד הצדדים, כי על פי דין תורה אי אפשר לקבוע ב"מעשה בית דין" לגיטין כי בני הזוג או אחד מהם מותרים לכולי עלמא לאחר סידור הגט בלא שיתקיים בירור בנושא, יודיע להם בית הדין כי הבירור בשאלה בדרך של העלאת טענות והבאת ראיות (להלן – הבירור) יתקיים אחרי סידור הגט, אם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בני הזוג ירצו להינשא מחדש זה לזה או אם אחד מהם ירצה להינשא עם הצד השלישי. הוראה זו תירשם ב"מעשה בית הדין".

משכך, אין מקום לערוך בירור זה עתה אלא רק בעתיד אם ירצו להינשא זה לזו. הנחיות אלו ניתנו כהוראה לבתי הדין. ההוראה אושרה על ידי בג"ץ [עי' בבג"ץ 5676/12], ולפיכך בית הדין חייב לפעול על פיהן. מעתה, יש הוראה חוקית המחייבת שלא לערוך בירור זה ללא בקשה מסודרת של הנוגעים בדבר.

הטעם השני: מכיוון שהאשה מצהירה שאין בדעתה להינשא כדמו"י לנטען, הדבר הוא בגדר אטרוחי בי דינא בכדי, והכלל הוא שאטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן. בית הדין ביאר שכלל זה אינו נתון לשיקול דעת בית הדין, אלא הוא חובתו של בית הדין ואין בית הדין רשאי לזלזל בעצמו. עיין מה שהביאו משו"ת מהרש"ם ח"ג ס' קסה ודברי מלכיאל ח"ג ס' קע. מלבד זאת, קיום הדיון עתה, כשאינו בו צורך עכשווי, יגזול זמן שיפוטי יקר ויצריך הוצאת הוצאות מצד האשה, דבר שאין בו צורך.

מתוך החומר שבתיק ומדברי הצדדים עולה שכיום המשיבה מתגוררת בבית אחד עם [א'], הנטען.

דיון והכרעה

כאמור לעיל, העניין של הטלת איסור על בני זוג גרושים לחזור ולהינשא וכן לאסור אשה לבועל, צריך להיות נידון בדיון בפני עצמו, ובנפרד מתביעת הגירושין. אם בית הדין ישתכנע שאי אפשר לקבוע במעשה בית דין שהצדדים רשאים להינשא לכולי עלמא, יודיע בית הדין לצד השלישי שיתקיים דיון בנושא זה, אך מועד קיומו של הדיון יהיה אחרי סידור הגט, וכשהנ"ל ירצה לשאת את האישה.

לפיכך, בנידון דנן צריכים להתקיים שני תנאים מצטברים:

א. בית הדין ישתכנע שיש סיבה להטיל ספק בהיתרם של הצדדים להינשא זה לזו או לצד שלישי.

ב. הבירור יתקיים רק לאחר סידור הגט וגם זאת דווקא אם תרצה להינשא לצד השלישי.

נוסיף ונאמר: במבוא להנחיות נכתב:

"מאידך גיסא, במקרים רבים בן־זוג וצד שלישי ששאלת הגבלה הלכתית על נישואיהם בעתיד טעונה בירור, אינם מתכוונים ממילא להינשא זה לזה, וקיום דיון מלא לצורך הכרעה סופית בשאלה – ובמיוחד זימון הצד השלישי לבירור בנושא – עלולים להכביד למעלה מן הדרוש על בני הזוג ובמיוחד על שגרת חייו של הצד השלישי ואולי אף לפגוע בהם שלא לצורך.

כדי שתהיה התאמה בין ההליכים בבית הדין לבין כללי הצדק הטבעי – הדורשים שלא תיפגענה זכויות של צד שלישי שלא ניתנה לו הזדמנות להשמיע טענותיו – וכדי לאזן בין השיקולים הנוגעים לעניין, יפעלו בתי הדין הרבניים לפי הנחיות אלה".

חובתנו להבהיר, שסעיף זה להנחיות הקובע שבית הדין לא יברר נושא זה, אינו רק עניין הסכמי, אלא הוא גם חובה הלכתית. הנימוק לכך הוא שכל היכא שבית הדין אינו צריך לדון על פי עדויות, ייתכן שיש אף דראא של איסור לשון הרע בדבר, וכבר כתבתי בזה במקום אחר ואכמ"ל. לפיכך כל היכא שאין נפקא מינא הלכתית בדבר, אין ראוי שבית הדין ישמע עדויות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינן רלוונטיות. מכיוון שאין צורך בשמיעת עדויות אלו, לא ינהג כאן הך דינא דסנהדרין לא, א שזכותו של אדם להביא עדות וראיות אף במקום שנראה שהדברים שלא לצורך, כיוון שדווקא היכא שחובת בית הדין להכריע אז עליו לשמוע כל ראיות הטוען, אך במקום שאין חובה לשמוע, חובה של בית הדין לחוס על זמנו, כמו שכתב בית דין קמא בהחלטתו.

עוד יש להוסיף: תקנה פ"א לתקנות הדיון קובעת כך:

"כל צד רשאי להביא בעצמו את עדיו לבית הדין לאחר שקבל רשות מבית הדין".

משמעות הדברים היא, שעניין הבאת העדים תלוי בהסכמתו של בית הדין ובבחינת התועלת שתהיה להליך המשפטי משמיעת דברי העדים. במקרה שבית הדין מוצא שאין תועלת בשמיעת העדות, בית הדין לא ייענה לבקשה להזמנת עד.

השיקולים שבית הדין צריך לשקול, יהיו: א. התועלת שתהיה לבית הדין מעדות העד לברור התביעה. ב. נאמנותו ההלכתית של העד וכתוצאה ממנה התועלת שתהיה להבאתו.

לפיכך, למרות שעל פי דין תורה קרובים ופסולי עדות אינם נאמנים לעדות, לפעמים נענה בית הדין לפניית להזמנת עדים אלו לצורך ברור העניין, כפי שכתוב ברמ"א בחושן משפט סימן לה סעיף י"ד ובאבן העזר סימן ע"ד סעיף י' ובסימן קנ"ד סעיף ג', ואכמ"ל.

במקרה שלפנינו, הבעל לשעבר ביקש להזמין לעדות מי שאינם כשרים לאסור על פי דין תורה, לכן אף אם תרצה האישה להינשא לנטען, יצטרך בית הדין לשקול אם בנסיבות העניין יש מקום להזמין.

מעבר לכל האמור יש להבהיר עניין עקרוני. הך דינא שאשה שזינתה שאסורה לבעל ונאסרת בזה גם לבעל, אינו כשלעצמו חובת בית הדין, אלא שחובת בית דין לאכוף דין תורה, אך עצם האיסור הוא איסור שחל על האשה ועל הנטען, אם הם יודעים שנבעלו זו לזה לפני גירושי האשה, כדאיתא בכתובות דף ט', ע"א:

"ומעשה שהיה מפני מה לא אסרוה"

וכתב שם התוס' ד"ה מפני:

"ונראה לר"י לפרש וא"ת דפתח פתוח כשני עדים דמי אמאי לא אסרוה לדוד דדוד היה יודע בודאי שנבעלה ואף על פי שעשה תשובה מכל מקום עיכבה ואם היתה אסורה לו לא היה אותו צדיק לוקחה לו לאשה".

מן הדברים משמע שכיוון שידע דוד שנבעלה לו, אף שאוריה לא ידע ובית הדין לא יכלו לדעת, עכ"פ היא אסורה, ולכן ודאי חובת בית הדין לומר לאשה: דעי לך שאם נבעלת לנטען לפני הגירושין אסור לך לחיות איתו חיי אישות.

ועיין בתשובות הראש כלל ל"ב סעיף ט"ו שכתב:

"ושאלת: על לאה שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד והעיד עליו שמת והלכה היא וחלצה מיבמה ונשאת. ומת הבעל השני, ואח"כ נכנסה בבית בעל בית אחר לשרתו ויצא קול שנתיחדה עמו, ואחר כל זה בא בעלה הראשון וגרשה אם יכולה בבית בעל הבית לדור לשרתו כאשר בתחלה.

תשובה: נראה לי שמוותרת להיות עמו בבית, דמה שיצא עליה קול שנתיחדה עמו בעודה אשת איש לא נאסרה עליו אחר שגרשה בעלה בשביל אותו קול דאף על בעלה לא היתה נאסרת בשביל קול. כדאמרינן בפ"ק דכתובות (ט)

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דאין האשה נאסרת על בעלה אלא בעידי זנות או בעד [א'] אחר קינוי וסתירה. ואמר נמי בשילהי גטין דלא חיישינן לקלא דבתר נשואין. וכיוון דלא נאסרה לבעלה אף לבועל אינה נאסרת, דדרשינן ונטמאה ונטמאה, אחד לבעל ואחד לבועל, דכל היכא דאסורה לבעל אסורה לבועל וכל זמן שלא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל. וזהו הדין אם אומרת שלא בא עליה, אבל יש להזהירו ולומר לו פלוני הוי יודע שאם באת עליה אסורה, דלגבי דידיה הוי כעדים אעפ"י שלא נאסרה על הבעל בדיעתו מ"מ הויא חתיכא דאיסורא לגבי דידיה. וראיה מכתובות (שם) דקאמר ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא נאסרה, ופרש"י והלא הכל יודעין שבא דוד על בת שבע, ומקשי' עליו והיאך ידעו שבא עליה באותה שעה מסתמא לא בא עליה בפרהסיא אלא שלח אחריה והביאה בתוך ביתו, ומפרשינן מפני מה לא אסרוה והלא ידע דוד שבא עליה ולגבי דידיה כעדים מעידים בדבר. ואם הוא יודע שבא עליה אסור שתדור בביתו, כמו אשה שנתגרשה ונשאת לאחר. אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל."

משמע מכאן שיש להזהירה ובאזהרה סגי, וכן כתב הבית שמואל בשלחן ערוך אבן העזר סימן י"א ס"ק ג':

"ואם נתיחדה עם [א'] מותרת לו ולבעלה דקי"ל דאין אוסרים על יחוד מ"מ מזהירים אותו ואם באמת בא עליה אסורה לו אף על גב דליכא עדים, כן נשמע מתשובת הרא"ש"

והנה, אפילו אם יתברר שוודאי זינו לפני הגירושין, אין בכוחנו לאכוף עליהם שלא להתגורר זה עם זה, דאין בכוחנו להעמיד הדת על תילה, וכמו שאין בכוחנו כיום למנוע אדם לעבור על שאר עבירות שבתורה כגון חילול שבת. עם זאת, מכיוון שהסמכות לעניין אישור והתרת נישואין היא של בית הדין, חובתנו להבהיר הדברים במעשה בית דין, ואם האשה והנטען אסורים להינשא זה לזו, עלינו למנוע נישואיהם.

מעשה, כידוע, בני זוג המתגרשים חייבים להציג "מעשה בית דין" על גירושיהם בכואם להינשא שנית. במעשה בית דין נכתב אם האשה רשאית להינשא לכל מי שתחפוץ, או שיש הגבלה לנישואיה. כיוון שבהחלטת בית הדין נכתב שאם תרצה להינשא לנטען, הדבר מצריך בירור, בזה סגי, שהרי לעת עתה אין באפשרותה להינשא לו, ובמעשה בית דין זה נמנעים הנישואים בפועל. אך אם ירצו להינשא, אז יובא הדבר לבירור בבית הדין, האם יש הוכחות מספיקות לאסור עלינו להשיא את האשה והנטען, או שאין ראיות לדבר הזה, ומשכך בירור זה לא צריך להיעשות עתה, ולכן יכול להיות שגם אסור לנו לעשותו כל עוד דבר זה אינו רלוונטי.

לפיכך, אין ספק שבית הדין צודק בהחלטתו, ונימק הדברים בטוב טעם ודעת.

יש להוסיף, שמכיוון שבית הדין הודיע לאשה שאסורה להינשא לנטען אם זינתה עימו, בית הדין יוצא בזאת ידי חובתו, ועל האשה לנהוג על פי דין כפי שהבהיר בית הדין. והנה אף שהמערער טען שיש חשש שלא יוכל להביא העדות לאחר זמן, דבר זה אינו מענייננו, שהרי כפי שכתבנו חובתנו למנוע מהצדדים להינשא זה לזו, אם הדבר תלוי בידינו ונראה לנו שהם אסורים זה לזו, וכל עוד לא התברר לנו הדבר, אין חובה על בית הדין לחקור ולדרוש בדבר, כמש"כ בשו"ת חתם סופר אבה"ע ח"ב סימן קע"ב, ובשו"ת שערי דעה ח"ב סימן רכ"ט, ועיין מ"ש בזה הגר"י גולדברג בשורת הדין כרך ה' עמוד שט"ז, ועיין סוטה דף כד ע"א במה שנחלקו ת"ק ור"י, אם בית דין מקנאים לאשה כשהבעל אינו יכול לקנא, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מעתה, אם תרצה האשה להינשא לנטען, אז יהיה חיוב על בית הדין לחקור אם לאפשר להם להינשא, שהרי אז חובה עלינו למנוע הנישואין, כיוון שבכוחנו למנוע הנישואין אם בית הדין יוציא החלטה האוסרת עליהם להינשא באופן מוחלט. ואם לא יחקור בית הדין או לא יוכל לברר לא חלה עליו חובה למנוע נישואיהם, אף אם זינו. אלא חובה עלינו להזהירם ולהודיעם את האיסור, אך בית הדין חייב לפעול כך רק אם התבררו לנו הדברים.

בין כך ובין כך, עניין זה הוא איסור שאסרה תורה וחובת בית הדין לאכוף האיסור אם בידי הדבר, אך אין זה חלק מזכויות הבעל לשעבר לאסור האשה על הנטען. אמנם ברור שהאיסור לא חל אלא היכא שנאסרה לבעל וכדאיתא בכתובות ט, א, שהרי באונס, כיוון שלא נאסרה לבעל לא נאסרה גם לבעל, אך זהו רק גדר הדין ולא זכות של הבעל. ועיין בב"ש סימן י"א ס"ק ג', שהשאלה האם איסור הנטען תלוי באיסור לבעל, תלויה בשני תירוצי הגמ' בכתובות שם, ולעניין הלכה כבר דנו בזה הראשונים והאחרונים. מכל מקום, אין זה מעניינה של החלטה זו, שעכ"פ לכולי עלמא איסורו של הנטען אינו מזכויות הבעל ולכן אין בעובדה שבית הדין לא מברר הדברים משום פגיעה בזכויותיו.

לאור האמור בית הדין דוחה ערעורו של הבעל לשעבר.

בשולי פסה"ד נציין כי מניסיון של עשרות שנים עולה כי תוחלת נישואי איסור מן הסוג הזה קצרה, כמות הגירושין שבה רבה, והם מסתיימים בכאב גדול ובסכסוכים קשים.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים ושל הנטען.

ניתן ביום כ"ח בניסן התשע"ז (24/04/2017).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא